

Anvendelse af tvang ved somatisk behandling af varigt inhabile Information til personale

Hvad betyder reglerne for dig?

Styrelsen for Patientsikkerhed

Islands Brygge 67
2300 København S
Tlf.: +45 7228 6600
E-mail: stps@stps.dk

www.stps.dk

Denne pjece informerer om Lov nr. 655 af 8. juni 2017 om
anvendelse af tvang ved somatisk behandling af varigt inhabile

Maj 2019

Anvendelse af tvang ved somatisk behandling af varigt inhabile

Hvad betyder reglerne for dig?

Hvorfor er der kommet nye regler om brug af tvang?

Det har været efterspurgt at få klare rammer for, hvad ansatte i sundhedsvæsenet og andre faggrupper kan gøre, når en varigt inhabil, fx en dement borger, modsætter sig behandling for somatiske lidelser. Indtil 1. januar 2018 har det ikke været tilladt at gennemføre en somatisk behandling af disse patienter, hvis de har modsat sig. Det har betydet, at mange demente, udviklingshæmmede og andre varigt inhabile ikke har fået den nødvendige behandling for somatiske lidelser.

For at sikre at denne sårbare patientgruppe får den rette behandling gør loven om tvang over for varigt inhabile det muligt – som en sidste udvej – at bruge tvang, når det er tydeligt, at det vil have alvorlige konsekvenser for patienten at lade være med at behandle ham eller hende. I denne pjece kan du læse mere om, hvad reglerne betyder for dig, som kan blive involveret i tvangsbehandlingen.

Hvilke patientgrupper er omfattet af reglerne, og hvad vil det sige at være varigt inhabil?

De nye regler omfatter varigt inhabile patienter, der er fyldt 15 år, og som varigt mangler evnen til at give informeret samtykke til behandling. Det drejer sig fx om patienter med demens, udviklingshæmmede eller hjerneska-dede.

Hvornår må der bruges tvang ved somatisk behandling af varigt inhabile – og hvor?

Det er kun læger og tandlæger, der kan beslutte, at der skal anvendes tvang. Det kan de gøre, når det står klart, at den varigt inhabile patient vil få forringet sit helbred væsentligt, hvis han eller hun ikke bliver behandlet. Brug af tvang skal dog ses som en sidste udvej, og man skal altid gøre alt, hvad man kan, for at skabe tillid og få patienten til medvirke frivilligt til behandlingen. Når det er besluttet at anvende tvang, skal patienten informeres om beslutningen. De tvangstiltag, man anvender, skal være mindst muligt indgribende, og de skal stå i et rimeligt forhold til behovet for behandling. Det er altid den ansvarlige læge eller tandlæge, der beslutter, hvilke tvangstiltag der skal anvendes.

Tvang kan anvendes inden for sundhedsvæsenet eller andre steder, hvor der udføres sundhedsfaglig virksomhed af sundhedspersoner dvs. på sygehuse og i læge- og tandlægepraksis, men fx også på plejecentre, på bosteder, i borgerens eget hjem, i den kommunale tandpleje m.v.

NB! *Vær opmærksom på at patienten kan have oprettet et behandlings-testamente, hvor denne fravælger anvendelse af tvang – læs mere på side 5.*

Der skal også udarbejdes en tvangsprotokol på det behandlingssted, der har fået delegeret at anvende tvangsbehandling.

Tvangsprotokollen skal blandt andet beskrive baggrunden for den beslutning, der er taget om anvendelse af tvang, varighed af tvangsbehandlingen, behandlingssted, m.v. og hvor ofte der anvendes tvang.

Hvis en læge træffer beslutning om at tvangsindlægge en varigt inhabil patient i forbindelse med somatisk behandling, skal han eller hun udfærdige en erklæring, som skal indeholde en række oplysninger om patienten, sygdomsforløbet, detaljer om det informerede samtykke mv.

Læger og tandlæger har pligt til at indberette til Sundhedsdatastyrelsen når de træffer beslutning om tvangsbehandling, om anvendelse af fysisk fastholdelse og/eller beroligende medicin, om tvangsindlæggelse i forbindelse med tvangsbehandling, endelig beslutning om tvangsindlæggelse og beslutning om tilbageholdelse og tilbageførsel.

Tvangsbehandlingsnævnet – et nyt klagenævn

For at sikre patienternes retssikkerhed er der per 1. januar 2018 oprettet et nyt klagenævn – Tvangsbehandlingsnævnet.

Nævnet behandler klager over lægers og tandlægers beslutninger om anvendelse af tvang.

Klagemuligheder og klagefrister

Alle med retlig interesse er berettigede til at klage – fx patientens nærmeste pårørende, værge eller fremtidsfuldmægtige og patienten selv. Læs mere på Styrelsen for Patientklagers hjemmeside – www.stpk.dk.

Den læge eller tandlæge, der har besluttet at anvende tvang, har pligt til at vejlede den nærmeste pårørende, værgeren eller fremtidsfuldmægtigen, som har givet informeret samtykke, om muligheden for at klage til Tvangsbehandlingsnævnet. Lægen eller tandlægen har ligeledes pligt til at indbringe sagen for nævnet, hvis klager ønsker det.

Klagefristen er inden 2 år fra det tidspunkt, hvor klageren var eller burde være bekendt med forholdet og senest 5 år efter forholdet fandt sted.

Lovgrundlag for denne tekst

Lov nr. 655 af 8. juni 2017 om anvendelse af tvang ved somatisk behandling af varigt inhabile med senere ændringer og tilhørende bekendtgørelser.

Læs mere

Læs mere på Styrelsen for Patient-sikkerheds hjemmeside: www.stps.dk/tvang-somatisk-behandling.

Krav til dokumentation

Ved enhver beslutning om og anvendelse af tvang i forbindelse med behandling af varigt inhabile skal den ansvarlige læge eller tandlæge udarbejde en tvangsprotokol, som skal indgå i patientjournalen. Tvangsprotokollen skal indeholde oplysninger om den tvangsbehandling og de eventuelle tvangsindgreb, der er besluttet.

Case

Hans er en dement 72-årig mand med type 2-diabetes. Han bor hjemme, hvor hans kone tager sig af ham med hjælp fra hjemmeplejen. Hans har udviklet et sår på det ene ben, og plejepersonalet kontakter den praktiserende læge. Ved et hjemmebesøg vurderer lægen, at oprensning og forbindelse af såret samt en opfølgende antibiotikakur vil være den bedste behandling, og at den kan udføres af hjemmeplejen. Det er lægens vurdering, at manglende behandling kan medføre alvorlig forværring – på sigt ville det kunne blive nødvendigt at amputere benet.

Men Hans nægter at lade nogen røre ved benet, og han bliver vred og urolig, når hjælperen forsøger at få lov til at rense såret. Det lykkes hverken hjælperen eller Hans' kone at berolige ham, og lægen vurderer, at tvang vil være nødvendig for at få givet Hans den behandling, der er bedst for ham. Med konens samtykke ordinerer lægen et beroligende middel, som hjælperen kan give Hans. Lægen beslutter også, at det beroligende middel kan gives med tvang, hvis Hans ikke tager det frivilligt. Derefter kan hjælperen rense og forbinde såret.

Hvem må anvende tvang?

Når en læge eller en tandlæge har besluttet, at der skal anvendes tvang, kan selve gennemførelsen af tvangsbehandlingen delegeres til andre, fx sygeplejersker, social- og sundhedsassistenter og hjælpere, tandplejere, klinikassistenter og pædagoger. Du kan altså komme ud for at skulle udføre selve tvangsbehandlingen, og du kan også skulle udføre de tvangsindgreb, som lægen eller tandlægen vurderer er nødvendige for at gennemføre behandlingen, fx at holde patienten fast. Det er stadig lægen eller tandlægen, der har det overordnede ansvar for behandlingen og for, at du får klar og entydig instruktion under hele forløbet. De almindelige regler for delegation af sundhedsfaglige opgaver gælder også for tvangsbehandling og tvangsindgreb.

Hvilke former for tvang kan der være tale om?

Tvang kan komme på tale, når der er et konkret og aktuelt behov for at behandle en varigt inhabil patient, som vil opleve unødvendige smerter og lidelser uden behandling. Det kan fx dreje sig om en borger, der skal have dryppet øjne eller udført tandbehandling, en diabetiker, der skal have behandlet et fodsår, eller en patient, der skal have anlagt et urinkateter.

Case

Agnete er en svært dement kvinde på 90 år. Hun bliver indbragt på ortopædkirurgisk skadestue efter et fald på det plejehjem, hvor hun bor. Hun har slået sin arm slem, og den ansvarlige læge konstaterer, at armen er brækket. Bruddet er ikke livstruende, men det er klart for lægen, at bruddet ikke vil gro ordentligt sammen uden en operation. Han vurderer, at Agnete formentlig vil få stærke smerter, og at hun risikerer at få nedsat førlighed i armen, hvis hun ikke bliver opereret. Lægen vurderer desuden, at Agnete er varigt inhabil, og hendes datter bliver tilkaldt. Datteren prøver sammen med en sygeplejerske at overtale Agnete til operation, men uden held. Til sidst giver Agnetes datter samtykke til, at hendes mor kan blive opereret, og til at sygeplejersken holder moderen fast med tvang, mens hun bliver lagt i narkose.

For at gennemføre tvangsbehandlingen kan det være nødvendigt at anvende tvangsindgreb. Du kan komme ud for at holde patienten fast eller at give beroligende medicin. Du må kun bruge de indgreb, som lægen eller tandlægen har besluttet. Man skal bruge de indgreb, som er mest skånsomme for patienten, og de må ikke erstatte andre beroligende og trygheds-skabende tiltag. Det er ikke tilladt at bruge hjælpemidler, fx bælte til fiksering, til at holde patienten fast.

Case

Mads er en yngre, svært udviklingshæm- met mand, som bor på et bosted. Han giver udtryk for, at det gør ondt, når han spiser, og personalet er bekymrede for hans tænders tilstand. Mads har ikke været til tandlæge i mange år, og han har som barn haft flere dårlige oplevelser hos tandlæ- gen. Personalet på bostedet kontakter Mads' forældre og får bestilt en tid hos tandlægen. Ud fra personalets beretning bedømmer tandlægen, at Mads formentlig har alvorlig caries, og at tilstanden vil blive forværret uden tandbehandling.

På sigt vil Mads' smerter blive forværret, og han risikerer at miste flere tænder. Men Mads vil ikke give tandlægen lov til at lave en ordentlig undersøgelse, og han vil slet ikke høre tale om at lade tandlægen bore i sine tænder. Tandlægen vurderer, at Mads er varigt inhabil, og Mads' forældre giver samtykke til, at tandlægen med hjælp fra en tandplejer fastholder Mads, mens hun gennemfører undersøgelse og behand- ling af Mads' tænder. Mads stritter først imod, men efter kort tid slapper han af, og tandlægen kan gennemføre undersøgelse og behandling.

Det er også muligt at tvangsindlægge en pa- tient på et offentligt sygehus, hvis det er nød- vendigt for at gennemføre behandlingen. Det er overlægen eller overtandlægen (eller dennes stedfortræder) på den afdeling, hvor patienten tvangsindlægges, der træffer den endelige beslutning, om tvangsindlæggelsen skal ske. Under tvangsindlæggelsen kan overlægen eller overtandlægen på den afdeling, hvor patienten er tvangsindlagt, beslutte, at patienten skal til- bageholdes eller tilbageføres, hvis han eller hun har forladt afdelingen. Det kan også komme på tale at foretage personlig hygiejne ved tvang på patienter, der er tvangsindlagt. Også her kan lægen delegere udførelsen til andre, fx sygeple- jersker eller social- og sundhedsassistenter.

Informeret samtykke og samtykke til tvang

Den læge eller tandlæge, der beslutter at an- vende tvang i forbindelse med behandling af en varigt inhabil patient, skal indhente et informe- ret samtykke fra en pårørende, en værge eller en fremtidsfuldmægtig for patienten. En frem- tidsfuldmægtig er en person, man på forhånd kan udpege, hvis det skulle ske, at man på et tidspunkt mister evnen til selv at tage vare på sine økonomiske og/eller personlige forhold.

Hvis det ikke er muligt at få samtykke fra nærmeste pårørende, værge eller fremtidsfuld- mægtige, kan lægen eller tandlægen i stedet indhente faglig tilslutning fra en anden læge el- ler tandlæge med faglig indsigt på behandlings- området, som ikke er involveret i behandlingen af patienten.

Der er tale om et todelt samtykke, da der både skal indhentes samtykke eller tilslutning til behandlingen og til at den gennemføres med tvang. Beslutningen om at anvende tvang kan maksimalt gælde i fire måneder.

Behandlingstestamente giver mulighed for fravalg af behandling med tvang

Et behandlingstestamente giver habile borgere over 18 år mulighed for at fravælge fremtidig anvendelse af tvang ved behandling af somatisk sygdom. Behandlingstestamentet gælder i det tilfælde, at en borger kommer i en situation, hvor han/hun ikke længere er i stand til at tage vare på sig selv og derfor er blevet vurderet varigt in- habil. Læger, øvrigt sundhedspersonale og andet personale skal handle i overensstemmelse med de beslutninger, der er anført i borgerens be- handlingstestamente, hvis et sådant er udfyldt. Oplysninger om en borgers behandlingstesta- mente kan hentes på www.fmk-online.dk.

Læs mere om behandlingstestamentet på Styrelsen for Patientsikkerheds hjemmeside.